

пізнання і пізнання практичне в процесі правотворення, правозастосування і правоохорони.

Методологічний арсенал наукового юридичного пізнання значно розширюється. Можна стверджувати, що в ньому все ширше застосовуються методології прагматизму, феноменології, екзистенціалізму, герменевтики, антропології і аксіології. Хоча, звичайно, домінуючою є методологія позитивізму та його різновиду – нормативізму.

Пізнання в юридичній практиці жорстко прив'язане до позитивізму, нормативізму та логіки і лінгвістики як методологій. Пізнання і в науці, і на практиці починається за допомогою лінгвістичного (семантичного) визначення понять, розкриття їх змісту. Правда, в юриспруденції використовуються поняття і категорії, розроблені ще в період кодифікації Юстиніана (VI ст. н.е.). За майже півтори тисячі років, звичайно, змінилося їх сутнісне “наповнення”, але юриспруденція є доволі консервативна сфера і всілякі наукові (зокрема, методологічні) новели проникають у неї дуже повільно.

Симоненко Л.О., провідний науковий співробітник Мовно-інформаційного центру НАН України, Учений секретар Комітету наукової термінології НАН України, кандидат філологічних наук, професор

УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Юридична термінологія належить до найдавніших терміносистем, виникнення і розвиток якої пов'язаний із розвитком суспільства та його політично-правових норм. Мова права привертає до себе увагу не лише юристів, а й філологів, перш за все тією важливою функцією, яку вона відіграє в суспільстві через закріплення мовними одиницями законодавчих понять, що виникають у правовій сфері життя суспільства й обслуговують її потреби. Незважаючи на те, що мова безпосередньо не впливає на зміст юридичних документів, ступінь їх досконалості, точність, ясність значною мірою

залежать від мови, якою вони написані. Однією з основних вимог, що висувуються до мови права, є однозначність, тобто точність і визначеність формулювань виразів і окремих термінів, оскільки неточність, багатозначність, “розмитість” понять ускладнюють процес правозастосування. Особлива роль у цьому процесі належить термінології, без якої неможливо досягти точності викладу законодавчої думки. І. Огієнко в свій час зазначав, що “не може бути науки, раз на вислів її недостає термінів, а виробленість наукової термінології свідчить собою про культурний зріст народу, його культурне становисьце”.

Стійкими композиційними типами писемної й усної мови є юридичні документи, що акумулюють сукупність мовних жанрів, яким, з одного боку, властиві специфічні, притаманні лише кожному з них ознаки, а з іншого – спільні ознаки, характерні для всіх правових наук та загальнолітературної мови, з якою наукова мова перебуває в постійній взаємодії. У зв’язку з цим останнім часом з’являється низка лінгвістичних досліджень, присвячених вивченню юридичної термінології взагалі та окремих галузей права, серед яких: дисертаційне дослідження Л. Є. Гапонової “Формування української криміналістичної термінології”, в якому на великому фактичному матеріалі (понад 2 тисячі лексичних одиниць) автор робить спробу дослідити процес формування української криміналістичної термінології. На основі всебічного дослідження було встановлено, що терміносистема криміналістики – це історично сформована система термінів на позначення різних понять аналізованої галузі права. Її основою є автохтонна лексика, успадкована з часів Київської Русі, зі значною частиною запозичень з європейських мов.

Дослідженню термінології конституційного права присвячена дисертаційна праця П.Є. Луня “Термінологія конституційного права України: історія становлення та системна організація”. Розвиток терміносистеми розглянуто, починаючи з IX ст. до першого десятиліття XXI ст. Підґрунтя термінології конституційного права, на переконання автора, було закладено ще в період Київської Русі, свою думку автор підтверджує історіографічними матеріалами (“Руська правда”, русько-візантійські договори та ін.), у подальшому вона формувалася в контексті європейських мов.

Лексику текстів кримінально-процесуального права в українській мові досліджувала Н.В. Руколянська. Для кримінально-процесуального тексту як вербального носія спеціальної інформації характерна співвіднесеність з кримінально-процесуальною галуззю права. Мова тексту нового Кодексу виконує загальномовні (номінативну, комунікативну, регулювальну та ін.) і специфічні (правозастосовну, правозахисну) функції. Заслужують на увагу праці Н.В. Артикуци “Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію”, М.Б. Вербенць “Юридична термінологія української мови: історія становлення та функціонування”; Ю.Є. Зайцева “Автентичність правового тексту та проблеми його термінологічно-мовного оформлення (на матеріалі проекту Цивільного кодексу України)”; Т.В. Лепехи “Лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості судово-медичної термінології”; С.А. Толстої “Правнична термінологія в законодавчих актах України”; Н.С. Трач “Українська правнична термінологія у ХХІ ст.” та ін.

Цікавою й пізнавальною є дисертаційна праця М.М. Паночка “Розвиток української юридичної термінології в Західній Україні (1772–1918 рр.)”. На основі великого історіографічного матеріалу дослідник констатує, що західноукраїнська термінологія формувалася в контексті європейських мов, серед яких домінувала німецька мова, що була офіційною мовою Австро-Угорської імперії, меншою мірою польська. Аналізована терміносистема ХІХ – початку ХХ ст. постала як відносно сформована терміносистема з багатим термінологічним корпусом. Значний внесок у її розбудову зробили вчені Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка, товариство Українсько-руських правників, що сприяло поширенню української правничої мови в судах. Порівняльному вивченню української й чеської юридичної термінології присвячена праця чеської дослідниці Оксани Газдосової “Компаративне дослідження юридичної термінології української й чеської мов (розвиток і сучасний стан терміносистем і термінознавства, проблеми перекладу)”.

Названі дослідження сприяють розбудові та кодифікації правничої термінології. Для того, щоб право було об’єктивоване в мові адекватно і недвозначно, треба постійно пам’ятати, що

кожне слово закону стосується конкретної людини, її прав та свобод, держава та влада не можуть повноцінно функціонувати, якщо вони не спроможні ясно й зрозуміло висловити свою волю, надавши їй відповідного правно-мовного оформлення.

Чернявський С.С., проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Маруніч І.І., начальник кафедри
юридичного документознавства
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук, доцент

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ВІДОМЧОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНЦЯ

З огляду на концепцію реформування МВС та стратегію розвитку органів внутрішніх справ України, затверджених Кабінетом Міністрів України, ставляться нові вимоги до фахового рівня правоохоронців, які вимагають, зокрема, вироблення адекватного ефективного механізму реалізації правових норм, вміщених у змісті правових приписів.

Практика правозастосування – це насамперед механізм індивідуалізації правових вимог щодо тих або інших обставин чи суб'єктів. Однак її ефективність залежить не тільки від кількості та змісту правозастосовних актів, але і від їх технічної досконалості. На жаль, як свідчить практика, багато документів далекі від досконалості: це, зокрема, і незрозумілість та нечіткість змісту, неоднозначність формулювань, стилістична недбалість, неправильне оформлення реквізитів, неправильна композиційна структура та прогалини і суперечності у змістовій частині.

Тому вирішення проблеми технічного удосконалення правозастосовних актів сьогодні є особливо необхідним і нагальним. Питання забезпечення технічної досконалості цих документів безпосередньо пов'язана із завданням забезпечення надійного правового захисту особи. Різного роду дефекти в індивідуальних правових актах утруднюють їх реалізацію, породжують бюрократичну тяганину в правоохоронній